

ФАРМІРАВАННЕ ФУНКЦЫЯНАЛЬнай ГРАМАТНАСЦІ

Рудая Р.К., настаўнік пачатковых класаў
вышэйшай катэгорыі

Фарміраванне функцыянальнай граматычнасці вучняў сродкамі вучэбнага прадмета – задача кожнага сучаснага настаўніка.

Фарміраванне функцыянальнай граматычнасці пры дапамозе вучэбнага прадмета – гэта мэтанакіраваны працэс, накіраваны на развіццё здольнасці вучняў прымяняць веды, навыкі, атрыманыя ў школе для вырашэння рэальных жыццёвых задач у розных кантэкстах. Кожны вучэбны прадмет мае унікальны патэнцыял для фарміравання розных аспектаў функцыянальнай граматычнасці. Безумоўна, фарміраванне функцыянальнай граматычнасці сродкамі вучэбнага прадмета – гэта не проста задача, а адна з ключавых задач кожнага сучаснага настаўніка. Ужо недастаткова проста перадаваць веды; неабходна дапамагаць вучням звязваць атрыманыя веды з рэальным жыццём, навучыць іх выкарыстоўваць гэтыя веды для вырашэння праблем, прыняцця рашэнняў і адаптацыі да розных сітуацый. Фарміраванне функцыянальнай граматычнасці ў пачатковай школе – гэта ключавы элемент якаснай адукацыі, які закладае асновы для паспяховага навучання і развіцця на працягу ўсяго жыцця. Гэта не проста навучанне чытанню, пісьму і лічэнню, а навучанне выкарыстоўваць гэтыя веды і навыкі для

вырашэння рэальных праблем і адаптацыі да розных сітуацый.

Фарміраванне функцыянальнай граматынасці па этапах:

1-2 класы:

- Чытацкая граматынасць: развіццё тэхнікі чытання, разумення простых тэкстаў (казкі, апавяданні), уменне знаходзіць адказы на пытанні ў тэксце.

- Матэматычная граматынасць: засваенне лічбаў, асноўных арыфметычных дзеянняў, уменне вырашаць простыя задачы, звязаныя з рэальнымі сітуацыямі (купля-продаж, вымярэнне).

- Прыродазнаўчая граматынасць: фарміраванне элементарных уяўленняў аб навакольным свеце (прырода, жывёлы, расліны), правядзенне простых назіранняў і эксперыментаў.

- Фінансавая граматынасць: знаёмства з паняццем “грошы”, іх функцыямі, развіццё ўмення лічыць грошы.

- Развіццё ўвагі, памяці, мыслення: выкарыстанне гульняў і заданняў, якія развіваюць гэтыя навыкі.

3-4 класы:

- Чытацкая граматынасць: Развіццё хуткасці і выразнасці чытання, разумення тэкстаў рознага тыпу і жанру, уменне вылучаць галоўную думку, складаць план, характарызаваць герояў.

- Матэматычная граматынасць: засваенне арыфметычных дзеянняў з мнагазначнымі лікамі,

рашэнне складаных задач, праца з геаметрычнымі фігурамі, вымярэнне плошчы і перыметра.

- Прыродазнаўчая граматынасць: паглыбленне ведаў аб прыродзе, правядзенне даследаванняў, вывучэнне ўплыву чалавека на навакольнае асяроддзе.

- Фінансавая граматынасць: знаёмства з паняццем “бюджэт”, уменне планаваць расходы і даходы, разуменне важнасці зберажэнняў.

- Інфармацыйная граматынасць: навучанне пошуку інфармацыі ў розных крыніцах (кнігі, энцыклапедыі, інтэрнэт), ацэнцы надзейнасці інфармацыі.

- Развіццё крэатыўнага і крытычнага мыслення: выкарыстанне творчых заданняў, праектаў, дыскусій.

Метады і прыёмы фарміравання функцыянальнай граматынасці на розных вучэбных прадметах пачатковай школы:

- Праектная дзейнасць: вучні самастойна вывучаюць пэўную тэму, збіраюць інфармацыю, праводзяць даследаванні, афармляюць вынікі ў выглядзе праекта і прэзентуюць яго.

- Інтэрактыўныя метады: праца ў групах, дыскусіі, ролевыя гульні, мазгавы штурм.

- Выкарыстанне наглядных матэрыялаў: ілюстрацыі, схемы, дыяграмы, відэаматэрыялы.

- Практычныя заданні: рашэнне задач, звязаных з рэальнымі сітуацыямі, правядзенне эксперыментаў, вымярэнне, канструяванне.

- Выкарыстанне гульнявых тэхналогій: матэматычныя гульні, лінгвістычныя гульні, гульні на развіццё ўвагі і памяці.

- Інтэграцыя вучэбных дысцыплін: усталяванне сувязяў паміж рознымі прадметамі (напрыклад, матэматыка і руская мова, прыродазнаўства і літаратура).

- Ацэнка на аснове кампетэнцый: ацэнка не толькі ведаў, але і ўменняў прымяняць гэтыя веды ў практычных сітуацыях. Прыклады заданняў для фарміравання функцыянальнай граматычнасці:

Чытацкая граматынасць:

- Прачытайце інструкцыю па зборцы цацкі і збярыце яе.

- Прачытайце рэцэпт і прыгатуйце простае страва.

- Знайдзіце ў газеце інфармацыю аб цікавым мерапрыемстве і раскажыце пра яго. Матэматычная граматынасць:

- Разлічыце, колькі грошай вам трэба, каб купіць некалькі тавараў у краме.

- Вымерайце даўжыню і шырыню пакоя і вылічыце яго плошчу.

- Разбярыцеся, як лепш падзяліць цукеркі паміж сябрамі.

Прыродазнаўчая граматынасць:

- Правядзіце назіранне за ростам расліны і запішыце вынікі.

- Правядзіце эксперымент, каб вызначыць, як розныя матэрыялы ўплываюць на рост раслін.

- Зрабіце мадэль сонечнай сістэмы.

Фінансавая граматынасць:

- Складзіце спіс сваіх выдаткаў за тыдзень.
- Параўнайце цэны на розныя тавары ў розных крамах і выберыце самы выгадны варыянт.
- Прыдумайце спосаб зэканоміць грошы на куплю жаданай рэчы.

Інфармацыйная граматынасць:

- Знайдзіце інфармацыю аб любімай жывёле ў розных крыніцах (кнігі, інтэрнэт) і падрыхтуйце даклад.

- Ацаніце надзейнасць інфармацыі, атрыманай з розных сайтаў у інтэрнэце.

Крэатыўнае мысленне:

- Прыдумайце новую гульню.
- Напішыце казку.
- Зрабіце незвычайную паробку з прыродных матэрыялаў.

Крытычнае мысленне:

- Прачытайце дзве розныя гісторыі пра адну і тую ж падзею і абмяркуйце, якая з іх здаецца вам больш праўдзівай.

- Паглядзіце рэкламу і абмяркуйце, ці варта верыць усяму, што ў ёй гаворыцца.

Фарміраванне функцыянальнай граматынасці ў пачатковай школе – гэта доўгатэрміновы працэс, які патрабуе сістэматычнага і мэтанакіраванага падыходу. Калі гаварыць пра фарміраванне функцыянальнай граматынасці і канкрэтны вучэбны прадмет, то, безумоўна, гэта будзе беларуская мова. Фарміраванне функцыянальнай граматынасці на

ўроках беларускай мовы, напрыклад, у 2 -м класе беларускамоўнай школы, мае свае асаблівасці з -за моўнага асяроддзя і культурнага кантэксту. Важна выкарыстоўваць метады, якія не толькі развіваюць моўныя навыкі, але і падтрымліваюць цікавасць да беларускай мовы і культуры.

Эфектыўныя метады фарміравання функцыянальнай граматычнасці на ўроках беларускай мовы ў 2 класе:

1. Аўтэнтчныя тэксты:

- Што гэта: выкарыстанне тэкстаў, створаных не спецыяльна для навучання, а для рэальных сітуацый (дзіцячыя кнігі беларускіх аўтараў, казкі, вершы, фрагменты з газет і часопісаў для дзяцей, надпісы на таварах, афішы, рэклама).

- Як гэта працуе: заахвочвае дзяцей да чытання на беларускай мове ў розных кантэкстах, дапамагае бачыць прымяненне мовы ў жыцці.

- Прыклад: Чытанне беларускай народнай казкі “Зайчыкава хатка” і абмеркаванне паводзін герояў.

Аналіз рэкламы беларускага прадукта харчавання (напрыклад, шакаладу “Спартак”) – знаходжанне інфармацыі пра прадукт, абмеркаванне, што робіць рэкламу прывабнай.

2. Задачы, звязаныя з жыццёвым кантэкстам (практыка-арыентаваныя заданні):

- Што гэта: заданні, якія патрабуюць выкарыстання моўных навыкаў для вырашэння рэальных праблем ці задач.

- Як гэта працуе: паказвае карыснасць вывучэння беларускай мовы, дапамагае перанесці веды і навыкі з класа ў паўсядзённае жыццё.

- Прыклад: Складанне меню для школьнай сталойкі з выкарыстаннем беларускіх назваў страў. Напісанне запрашэння на школьнае свята для бацькоў. Складанне спісу неабходных рэчаў для паходу ў лес (з выкарыстаннем беларускіх назваў жывёл, раслін).

- Разыгрыванне сітуацыі “Размова па тэлефоне” (заказ піцы на беларускай мове).

3. Выкарыстанне візуальных матэрыялаў: • Што гэта: прымяненне карцінак, ілюстрацый, дыяграм, карт, відэа для падтрымкі разумення тэксту і развіцця моўных навыкаў.

- Як гэта працуе: палягчае разуменне складаных паняццяў, робіць працэс навучання больш цікавым і займальным, асабліва для візуальных вучняў.

- Прыклад: Разгляд карціны беларускага мастака (напрыклад, Вітольда Бялыніцкага-Бірулі) і апісанне таго, што бачаць дзеці, на беларускай мове. Прагляд кароткага відэароліка пра беларускія традыцыі і адказ на пытанні па яго змесце. Выкарыстанне геаграфічнай карты Беларусі для вызначэння, дзе знаходзяцца розныя гарады і рэкі.

4. Супрацоўніцтва і парная праца:

- Што гэта: арганізацыя дзейнасці, дзе вучні працуюць разам, каб вырашыць задачу, абмеркаваць тэкст або стварыць агульны прадукт.

- Як гэта працуе: развівае камунікатыўныя навыкі, вучыць слухаць іншых, дзяліцца сваімі думкамі, дапамагаць адзін аднаму.

- Прыклад: Праца ў парах: адзін вучань чытае тэкст, другі задае пытанні па яго змесце. Групавая праца: складанне апісання беларускага нацыянальнага касцюма для прэзентацыі. Сумесны праект: стварэнне насценгазеты на беларускай мове пра любімыя заняткі.

5. Творчыя заданні:

- Што гэта: заданні, якія патрабуюць ад вучняў праявы фантазіі, крэатыўнасці і самавыражэння на беларускай мове.

- Як гэта працуе: стымулююць цікавасць да мовы, развіваюць уменне выражаць свае думкі і пачуцці, пашыраюць слоўніковы запас.

- Прыклад: Напісанне верша на тэму “Мой родны край”. Складанне казкі пра жывёл, якія жывуць у беларускім лесе. Інсцэніроўка беларускай народнай песні. Стварэнне коміксу на беларускай мове.

6. Інтэграцыя з іншымі прадметамі:

- Што гэта: выкарыстанне беларускай мовы для вывучэння іншых прадметаў (прыродазнаўства, матэматыкі, музыкі).

- Як гэта працуе: паказвае, што беларуская мова – гэта не толькі прадмет для вывучэння, але і сродак для атрымання ведаў у розных галінах.

- Прыклад: Апісанне на беларускай мове вынікаў эксперыменту па прыродазнаўстве (напрыклад, прарошчванне насення).

Рашэнне матэматычных задач з выкарыстаннем беларускіх слоў для абазначэння адзінак вымярэння.

Выкананне праекта па музыцы: падрыхтоўка прэзентацыі пра беларускія народныя інструменты на беларускай мове.

7. Выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій:

- Што гэта: прымяненне камп'ютэраў, інтэрактыўных дошак, інтэрнэт-рэсурсаў для падтрымкі навучання беларускай мове.

- Як гэта працуе: робіць працэс навучання больш сучасным і цікавым, дае доступ да вялікай колькасці інфармацыі на беларускай мове.

- Прыклад: Прагляд відэа-ўрокаў па беларускай граматыцы на YouTube.

Выкананне інтэрактыўных практыкаванняў на спецыялізаваных сайтах.

Стварэнне прэзентацый і буклетаў на беларускай мове з дапамогай камп'ютара.

Важна:

- Стварайце пазітыўны настрой: падтрымлівайце дзяцей, хваліце за намаганні, стварайце атмасферу, у якой яны не баяцца памыляцца.

- Улічвайце індывідуальныя патрэбы: прапаноўвайце заданні рознага ўзроўню складанасці, дапамагайце тым, каму цяжка, заахвочвайце тых, хто спраўляецца хутка.

- Звязвайце навучанне з рэальным жыццём: паказвайце, як веды і навыкі, атрыманыя на ўроках, могуць быць карыснымі ў паўсядзённым жыцці.

- Выкарыстоўвайце гульнёвыя тэхналогіі: гульні робяць працэс навучання больш цікавым і займальным, дапамагаюць запомніць інфармацыю лягчэй.

Прымяненне гэтых прыёмаў дапаможа развіць у вучняў не толькі моўныя навыкі, але і здольнасць выкарыстоўваць беларускую мову ў розных жыццёвых сітуацыях, што з'яўляецца ключавым для фарміравання функцыянальнай граматычнасці.

Фарміраванне функцыянальнай граматычнасці – гэта пастаянны і мэтанакіраваны працэс, які патрабуе ад настаўніка прафесіяналізму, творчасці і гатоўнасці да інавацый. Але, укладваючы намаганні ў развіццё функцыянальнай граматычнасці вучняў, мы рыхтуем іх да паспяховага жыцця ў сучасным свеце і дапамагаем ім стаць актыўнымі і адказнымі грамадзянамі.